

Dorte Kousholt

Familieliv – idealer, bekymringer, indsatser

Kære Læser

Velkommen til dette temanummer om familieliv. Formålet med at tage dette tema op var at samle, og på den måde også synliggøre, aktuel forskning i og omkring familie – både som levet liv og som begreb – og som genstand for intervention. Det har resulteret i fire artikler, der på forskellig vis kommer omkring centrale problemstillinger i forhold til forståelser af og måder at gribe ind i familiers liv. Om end artiklerne er meget forskellige er der flere gennemgående tematikker; kvindens position i familien, krav og forventninger til moderskabet, samt konsekvenser og udfordringer i forhold til organiseringen af forebyggende og tværprofessionelt arbejde med børn og familier, der vurderes til at være i 'risiko' eller mistrivsel.

Nummerets første artikel omhandler hvordan forståelser af familien er blevet formet gennem ideen om *den produktive kvinde*. Her bidrager Maria Appel Nissen med en historisk analyse af politikker for og udviklinger i socialt velfærdsarbejde fra 30'erne til 90'erne. Gennem denne analyse viser hun, hvordan der historisk har eksisteret en antagelse om, at kvindens indsats er afgørende for familiens liv og muligheder. Denne måde at organisere sociale indsatser for familier – hvor det bliver kvinden indsatser rettes mod, når der er be-

kymring for børnenes trivsel og opvækst – er stadig aktuel i socialt arbejde. Det fremgår fx af Pernille Juhls afhandling fra 2014 – forsvaret for denne afhandling danner baggrund temanummerets fjerde artikel.

Begrebet om den produktive kvinde henviser til kvinden, der formår at overkomme vanskelighederne i at skabe sammenhæng mellem kroppen, kærligheden og økonomien med det formål at realisere familiens behov. Nissen peger på, at forestillingerne om den produktive kvinde er flertydige og rummer konfliktende perspektiver – fx mellem politiske produktivitetsidealer knyttet til moderskab og arbejde og den kritik, der fra det sociale velfærdsarbejde side rejses af samme. Særlig interessant er Nissens pointe om at disse forskellige og ofte konfliktende perspektiver i dag ser ud til at blive sløret af et relativt homogent fokus på barnets psykosociale trivsel. Familien af i dag bliver forstået ud fra børnene – og man kunne her tilføje; ud fra børnenes måder at indgå i institutioner og skoler.

Det bringer perspektiver på den aktuelle debat i diverse medier om familiens tilstand og den rette børneopdragelse – hvor netop tilgangen til børnene (fx hvordan undersøgelser der peger på at 'børn tager skade af skæld ud' står overfor forestillinger om moderne curlingforældre, 'der forsømmer at sætte grænser og tage

konflikter’) bliver omdrejningspunkt for vores forståelse og ikke mindst vores bekymring for børnenes opvækstvilkår.

Nissen stiller i sammenhæng hermed det relevante spørgsmål om det i vor tid er blevet vanskeligere at rumme kompleksiteten i det levede familieliv og vanskelighederne i at skabe sammenhæng mellem krop, kærlighed og økonomi Eller omvendt; om fokus på barnet skaber nye muligheder for refleksion over disse forhold?

I temanummerets anden artikel af Ida Storm og Ditte-Marie From fortsættes diskussionerne om, hvordan vi kan forstå moderskab ud fra nybagte mødres forestillinger og forventninger til hverdagen med det lille barn. Artiklen tager afsæt i interview med mødre, der har deltaget i støttegrupper for mødre med efterfødselsreaktioner. Her får vi indblik i mødrenes forventninger til det normale – og efterstræbelsesværdige – moderskab som karakteriseret ved lykke, sundhed og kontrol. Disse idealer om det lykkelige moderskab aftegner samtidig konturerne af mulige afvigerpositioner. I artiklen trækkes bl.a. på kulturforsker Sara Ahmeds begreber om lykke som den vellykkede selvstyrings både effekt og belønning. Fra dette perspektiv belyser artiklen de subjektpositioner, der er tilgængelige for de interviewede mødre, når lykken er helt eller delvist fraværende. Analysen undersøger kvindernes positioneringer i forhold til at tilpasse sig kulturelt skabte forventninger, og hvordan dette ofte indeholder selvbebrejdelser (fx skyld og skam), skuespil og/eller isolation. Mødrene frygter at ryge ud af ‘de normale mødres fællesskab’ – et fællesskab, der forbindes til samfundets mere velstillede lag. På den måde forbinder afvigelse fra normen om det lykkelige moderskab sig med frygten for social devaluering.

Storm og From argumenterer for et nyt perspektiv på selvstyring, som de begrebsætter som *performance of conduct*. Begrebet skal indfange det ‘selvstyringens skuespil’ mødrene påtager sig for at skjule deres mulige afvigelse.

Denne ‘lykke-performance’ kan vanskeliggøre muligheden for at tilrettelægge indsatser, der kan støtte mødre, der kæmper med mistroivsel i det skjulte, og samtidig forbliver normen om det lykkelige moderskab intakt.

Problematikken omkring, hvordan der kan tilrettelægges støtte til børn og familier i vanskelige livssituationer tages videre i de sidste to artikler. Tredje artikel af Ida Schwartz, Anne Boye Hansen og Gitte Stokholm tager afsæt i et forskningsprojekt, der har undersøgt det tværprofessionelle samarbejde om støtten til børn, der er anbragt udenfor hjemmet. Det påpeges i artiklen at en væsentlig del af forældreopgaven i dag er at samarbejde med de professionelle, der tager sig af ens barn i skole og fritid. Forældre må kontinuerligt arbejde på sammenhængen og helheden i barnets hverdagsliv – bl.a. ved at søge indblik i de sammenhænge, børnene færdes i og samarbejde med andre voksne omkring barnet. Når børn er anbragt udenfor eget hjem må professionelle overtage denne opgave. Man kan sige at denne del af forældreopgaven bliver distribueret ud mellem forskellige fagpersoner i et tværprofessionelt samarbejde.

Gennem deres analyser viser Schwartz, Hansen og Stokholm, hvordan støtten til børns sociale deltagelse på tværs af forskellige kontekster er afhængig af, at det tværprofessionelle samarbejde kan organiseres fleksibelt og ud fra en konkret viden om de skiftende vanskeligheder, barnet oplever i sit hverdagsliv. Det peger på at organisere samarbejdet på en måde, der muliggør at de forskellige parter kan inddrage hinandens viden og forandre på svære betingelser og arbejde for udvikling af handlemuligheder – sammen med børn og forældre. Artiklen viser hvordan aktuelle krav til styringen af sociale indsatser, hvor der lægges op til at formulere klare mål for på forhånd veldefinerede ydelser, kan stå i modsætning til at udvikle indsatsen ud fra viden om barnets komplekse og foranderlige hverdagsliv. Et hverdagsliv der kalder på, at professionelle

tilpasser forventninger, hensyn og krav på fleksible måder. I artiklen rejses således en central opmærksomhed på sammenhængen mellem tværprofessionelle handlemuligheder i forhold til at støtte børns udvikling og dilemmaer i den kommunale organisering af og krav til det tværprofessionelle samarbejde.

Temanummerets fjerde og sidste artikel er baseret på Pernille Juhls forsvar for afhandlingen "På sporet af det gode børneliv: samfundets bekymring og børns perspektiver på problemer i hverdagslivet". I sit ph.d projekt har Juhl fulgt fem små børn (0-4 år) i børnenes forskellige livssammenhænge (dagtilbud, familie og evt. aflastningsfamilie) i en periode på et år samt interviewet børnenes forældre og udvalgte professionelle (fx pædagoger, dagplejere, familierådgivere og sundhedsplejersker). Børnene og/eller deres forældre er genstand for bekymring fra det sociale system, og der er iværksat forskellige former for forebyggende foranstaltninger.

I forsvarsartiklen rejses en kritik af et ensidigt fokus – både i forskning og politik – på at opspore og udpege sociale problemer ud fra viden om generelle risikofaktorer. Artiklens ærinde er at bidrage med viden om, hvordan sociale problemer kan forstås, når de udforskes fra små børns hverdagsliv. Artiklens analyser viser, hvordan vanskeligheder ser ud, når man følger børnenes hverdagsliv på tværs af forskellige livssammenhænge – hvad der stiller sig som problematisk for børnene og hvordan sociale indsatser får betydning i børn og forældres liv. Juhl viser hvordan omsorg for børn er en konfliktuel sag, der indebærer gensidige

koordineringer, samarbejde og fleksibilitet, og hvordan selv de helt små børn tager aktivt del i sådanne processer. Juhl peger – i lighed med forrige artikel – på nødvendigheden af sociale indsatser, der kan indrettes fleksibelt og sideløbende med en konkret udforskning af børns og forældres perspektiver på deres liv, og hvad de oplever som problematisk.

Endeligt – udenfor temaet – men ikke mindre velkomment – bidrager Tine Jensen med en artikel, der belyser og går i diskussion med Karen Barad og agential realisme. Dette gøres ved at læse Barad gennem to "diffraktionsgitre": Dels læses Barads materialitetsforståelse frem gennem Aktør Netværksteori, primært Bruno Latour. Dels læses Barads subjektforståelse frem gennem det psykologiske kernebegreb, agens. Som artiklen lægger ud med at fastslå er Barads agentiale realisme kommet på dagsordenen i den aktuelle uddannelsesforskning – og ved at gennemgå en række kernebegreber hos hhv. Barad og Latour og deres indbyrdes resonans og dissonans leverer artiklen en kærkommen introduktion til og diskussion af centrale aspekter ved Barads arbejde. I artiklen argumenteres for at denne diffraktive læsning åbner for både epistemologiske, ontologiske og metodiske fordele i forhold til at forstå og anvende Barad på en operationaliserbar måde, og samtidig en operationaliserbar måde at anvende ANT i forhold til psykologiske fænomener.

God læselyst
Dorte Kousholt